ARAŞTIRMA VE İNCELEME RESEARCH

Osmanlı Dönemine Ait Ebû Eyyûb el-Ensârî Türbesi A Haziresinin Arapça Mezar Taşları

Arabic Tombstones of Abu Ayyub al-Ansari Tomb a Lodge from the Ottoman Era

Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU[a]

[a]İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı ABD, İstanbul, Türkiye

Received: 14.10.2021
Received in revised form: 27.12.2021
Accepted: 28.12.2021
Available online: 15.03.2022

Correspondence:
Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı ABD, İstanbul, Türkiye
as_hatice@yahoo.com

ÖZ Bu çalışmada İstanbul'un fethinden sonra başlayıp 20 yüzyıla kadarki süreç içinde Osmanlı döneminde başlangıçta âlimlerin ebedi istirahatgâhı olan Ebû Eyyûb el-Ensârî Türbesi A Haziresinin Arapça mezar taşları incelenmektedir. Az sayıda Arapça mezar taşının bulunduğu hazirede, tarihi süreç içerisinde pek çok büyük zatın defnedilmiş olduğu bilinmesine rağmen, bunların mezar taşlarından çok azının günümüze intikal ettiği bu çalışmayla anlaşılmaktadır. Bu nedenle sadece Arapça yazılmış mezar taşlarının bir hazire örneğinde incelenmesinin genel bir bilgi vermesi açısından faydalı olacağı kanaati hasıl olmuştur. Çoğunlukla sülüs hattıyla yazılmış 20 mezar taşının 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar, yani hazirede Fatih Sultan Mehmed döneminden başlayıp, Sultan II. Bayezid, Sultan II. Selim, Sultan III. Murad, Sultan III. Mehmed, Sultan II. Ahmed, Sultan Abdülaziz, Sultan III. Selim, Sultan IV. Mustafa, Sultan II. Mahmud ve Sultan II. Abdülhamid döneminin mezar taşlarının Arapça örnekleridir. Sanat yönünden incelenmeyecek olan mezar taşları, Latinizesi ile birlikte Arapça yazılışı karşısına yazılarak takdim edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı türbeleri; İstanbul; Ebû Eyyûb el-Ensârî türbesi; Arapça mezar taşları

ABSTRACT In this study we examined the tombstones in Abu Ayyub al-Ansari Tomb Lodge (hazire) A, the final resting place of mainly scholars in the Ottoman era, which belonged to the period from the conquest of İstanbul until the 20th century and were engraved in Arabic. Previously, the owners were according to their professions and classified gender and afterwards the data was transferred into tables including their centuries chronologically. What attracted our attention during the study was that there was not a single research on the tombstones that were engraved in Arabic language. Although throughout that historical process it is known that important people were buried in the tomb lodge, thanks to our study we see that only a small number of their tombstones have reached our day. We had the idea that examining the tombstones only with Arabic engravings in a tomb lodge would be of great use to have a general knowledge. We have determined 20 tombstones in the tomb lodge to be the subjects of our study. These tombstones, mostly inscribed in thuluth calligraphy, date from the 15th century to the 20th century, will not be examined artistically but they will be Latinized and introduced with their Arabic.

Keywords: Ottoman tombs; İstanbul; Abu Ayyub al-Ansaris tomb; Arabic tombstones

EXTENDED ABSTRACT

In this study we examined the tombstones in Abu Ayyub al-Ansari Tomb Lodge A, the final resting place of mainly scholars in the Ottoman era, which belonged to the period from the conquest of İstanbul until the twentieth century and were engraved in Arabic. Although throughout that historical process it is known that many important people were buried in the tomb lodge (hazire), few of whose tombstones are in Arabic, thanks to our study we see that only a small number of their tombstones have reached our day. This tomb lodge was studied and classified within a project before.

Copyright © 2022 by İslâmî Araştırmalar

That is the reason why we had the idea that examining the tombstones only with Arabic engravings in a tomb lodge would be of great use to have a general knowledge. We have determined 20 tombstones in the tomb lodge to be the subjects of our study. These tombstones will not be examined artistically but they will be latinized and introduced with their Arabic spelling. Other than that, data conducted from the essential research on the owners of the mentioned tombstones will be presented as an end result.

The tombstones engraved in Arabic in the tomb lodge differ according to the centuries. Especially after the conquest of Istanbul, which we call the early period, it is seen that all of the tombstones were engraved in Arabic, and neither ornaments nor poetry were included. These tombstones, mostly inscribed in thuluth (sülüs) calligraphy, date from the 15th century to the 20th century, that is, from the time of Fatih Sultan Mehmed in the tomb lodge, to Sultan II. Bayezid II. Selim III. Murad, Sultan III. Mehmed II. Ahmed, Sultan Abdülaziz, Sultan III. Selim, Sultan IV. Mustafa, Sultan II. Mahmud and Sultan II. Abdülhamid and are the Arabic samples of the tombstones of the period. It was observed that some of the tombstones in question did not include any ornamentation or poetry. It is prominent that scholars were the ones to be buried here first, and the information given about these scholars was engraved plainly on the stones. It has been determined that mostly prayer-like sentences and ayat were written in Arabic on the tombstones over time. Contrary to the fifteenth century, it seems that the reason why such tombstones were engraved in Arabic was not to give information about the owner of the tomb. In the example of the tomb lodge we studied, it is seen that a great number of tombstones in Arabic belonged to the first centuries of the Ottoman period, and particularly the tombstones of the 15th century were engraved only in Arabic. When compared according to their centuries, it was concluded that: There are six tombstones from the 15th century, seven from the 16th century, one from the 18th century, five from the 19th century, and one tombstone engraved in Arabic from the 20th century.

Tombstones appeal to many disciplines, but at the same time, they are our heritage on which we can build our future. Undoubtedly, this is a very extensive field and it is obvious that there are scores of tombstones to be examined. If such studies are expanded so as to include Istanbul tombstones over time, more precise data about the historical tombstones of the city can be obtained and presented. In the following stages, such studies can be carried out throughout all the cities in Turkey in general. Thus, the tombstones that we have inherited can shed light on scientific studies and they can be protected in a better way.

"Dünyaya gelip göçen milletlerin hiçbirisinin sahip olamadığı bu Türk mezarlıkları hakkında diyebiliriz ki, ortada mevcut yüksek sanat abidelerimiz -faraza olmasaydı bile- mezarlıklarımızda bulunan nihayetsiz eserler bu milleti medeniyet göklerine çıkarmağa kâfi gelirdi. Bu yazıda o medeniyet okyanusunun bir nebzesine ait vesikalar görülecektir."[1]

Fâzıl İsmail Ayanoğlu

İslam tarihi boyunca mezar taşlarının değişik örneklerine, gelişim ve değişimindeki yeni unsurların varlığına tarihî mezarlıklarda tanık olunmaktadır.[2] Diğer kültürlerde olduğu gibi İslam kültüründe de mezar taşları, ölümden sonra mevtaya verilen değerin bir yansıması olmuştur.[3] Osmanlı döneminde de var olan mezar taşı kültürü günümüze kadar gelmiştir. Mezar taşı geleneğinin Osmanlı ile başlamadığı muhakkaktır.[4] Bununla birlikte Osmanlı mezar taşlarında[5] 16. yüzyıldan itibaren çeşitli süsleme unsurlarının ve şekillerin oluştuğu, 19. yüzyılda en mükemmel şeklini aldığı bilinmektedir.[6] Bu süsleme ve tezyinatın tarzları ise 16. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar klasik anlayışta sürmüş, 17. yüzyıldan sonra ise Batı etkisiyle tezyinata giren Türk Rokokosu tarzında devam etmiştir.[7]

Üzerinde dua mahiyetinde yazılmış ayetlerin varlığı, şiirin yer alması ve en mükemmel şekline büründüğü bilinen 19. yüzyıldan itibaren hem mezar sahibinin hem de yakınlarının statülerini

[1] Fâzıl İsmail Ayanoğlu, "Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitabeleri", *Vakıflar Dergisi,* 1958, sayı: 4, s.193.
[2] Nebi Bozkurt, "Mezarlık", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 2004, c. 29, s. 520-521.
[3] Mustafa Bektaşoğlu, *Anadolu'da Türk İslâm Sanatı*, Ankara, 2009, s. 244.
[4] Bozkurt, *a.g.m.*, s. 519; Kürşat Demirci, "Kabir", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 2001, c. 24, s. 33-35.
[5] Osmanlıda kabir ve özellikleri için bk.: Yunus Uğur vdğr., "Sessizler Diyarına Giriş", *İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri Fatih*, İBB-ŞAM Proje, İstanbul 2019, s. 35.
[6] Bektaşoğlu, *a.g.e.*, s. 247.
[7] Ersan Perçem, "Fatih Devri Mezar Taşlarında Tezyinât Analizi", *I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi (19-21 Ekim 2018),* Aydın 2018, s. 468; Hülya Yalçın, "Eyüpsultan ve Mezarlıklarına Genel Bir Bakış", *Tarihi, Edebi ve Kültürel Açıdan Osmanlı Mezar Taşları*, DBY Yay., İstanbul 2020, s. 39-42.

belirleyen yazılara rastlanılması, mezar taşlarında zamanla oluşan değişime dikkat çekmektedir. Mezar sahibi kimi zaman rütbeli birinin eşi, kimi zaman da oğlu ya da kızıdır. Mezar taşlarındaki yazı ile mezarlarında bile dünyevi yaşayışlarının gölgesine teslim edilen mezar sahibini, bu yolla değerli kılmak gibi arzuların varlığını yansıtmakla birlikte, bir yandan da geride kalanların itibarlarının vurgulanmasını yansıtmaktadır. Aynı zamanda mezar sahiplerinin hayatta iken meslekleri hakkında da bilgi vermektedir.[8]

Bütün bu değişimi bağrında taşıyan ve fetihten sonra Osmanlı payitahtı olan İstanbul'da, Müslümanlar için yeni bir yerleşim birimi oluşturulmuş ve defnedilebilecekleri alanlar belirlenmiştir. Bu alanların en kadimlerinden biri bugünkü Eyüpsultan ilçesindedir. Tarihî mezarlıklardan biri olan sahabe-i kirâmdan Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el-Ensârî Hazretleri türbesinin[9] A haziresi[10] daha önce bir proje kapsamında incelenmiştir. Haziredeki mezar taşlarının sahipleri, mesleklerine ve cinsiyetlerine göre sınıflandırılıp yüzyıllara göre -kronolojik olarak tablolar halinde- verileri tespit edilmiştir.[11] A haziresi mezar taşları içinde ulemâdan olduğu görülen Mevlânâ Muslihuddîn'nin (ö. 894/1489) mezar taşı da daha önce ayrı bir çalışmaya konu edilmiştir.[12]

Eyüpsultan mezarlıkları ve mezar taşları hakkında pek çok çalışma bulunmakla birlikte, bu çalışmalar mezar taşlarını daha çok sanat ve mimari açıdan değerlendirdikleri için burada ayrıntılı yer verilmemiştir.[13] Ancak birkaç çalışma var ki onlara değinmeden bu çalışmaya başlamak uygun olmayacaktır. Bunlardan biri Sadettin Nüzhet Ergun'un *Mezar Kitabeleri (İstanbul'da Medfun Olanlar)* adlı kitabıdır. Ergun 1932'de yayınladığı ve 32 mezar taşını incelediği eserinin mukaddimesinde kabir taşlarının ihmale uğradığı ve daha ziyade önemli yapıların kitabelerinin kayıt altına alınıp tespit edildiğini belirtir.[14] Yine aynı eserde kendi döneminden önce hazırlanmış olan mezar taşları ile ilgili bazı çalışmaların adını verir, ancak bunların bir kısmının eksik olduğunu ya da basılmadığını ifade eder. Mezar taşlarının hem tarihi birer vesika olduğunu hem de Türk Sanat Tarihi açısından da fevkalade öneme haiz olduğunu yazar. Zira hem tezyinâtın hem de başlıkların muhtelif devirlerdeki değişikliğin öğrenilmesini kolaylaştırdığını belirtir. Bu eseri yazma sebebi olarak da "İstanbul'da medfun meşahire ait mezar kitabelerini toplamayı ve bu suretle tarih, atîkiyât, lisâniyat, edebiyat, güzel sanatlar ve coğrafya ile meşgul olanlara yardım temin etmeyi tasavvur ettim ve bu kitabı meydana getirdim"[15] demek suretiyle mezar taşlarının hitap ettiği disiplinleri de tek tek vererek ayrıca eserine de 32 mezar taşı kaydetmektedir. Mezar taşı ile ilgili yapılacak çalışmalar için faydalı kitapları da belirten Ergun, *Tezkireleri, Şakayık Zeyillerini, Tuhfe-i Hattatini, Sicilli Osmani, Osmanlı Müelliflerini* ve *Son Asır Türk Şairleri* gibi eserlere müracaat edilebileceği tavsiyesinde bulunmaktadır.[16]

[8] Mehmet Samsakçı, *Türk Mezar Taşı Edebiyatı*, Kitapevi Yay., 2. bsk., İstanbul 2017, s. 69-71.
[9] Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi ile ilgili ayrıntılar için bk: Semavi Eyice, "Eyüp Sultan Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1989, c. 12, s. 9-12.
[10] Bozkurt, *a.g.m.*, 519.
[11] Hatice Arslan Sözüdoğru, "Eyüp Sultan Haziresinde Bulunan Meşâhir-i Rical ve Müderrisler" Projesi, Basılmamış Proje, İstanbul EYSAM, 2018. (proje kısaltması olarak (a.g.p.) kullanılacaktır).
[12] Bk. Hatice Arslan Sözüdoğru, "Ebû Eyyûb el-Ensârî Haziresinde Medfun Mevlânâ Muslihuddîn (ö. 894/1489) Hakkında Bazı Mülahazalar", *İslami Araştırmalar Dergisi*, 2020, c. 31, sayı: 2, s. 315-24.
[13] Bunlardan birkaçı için bk. Gülşah Pala, *İstanbul Osmanlı Mezar Taşlarında Mimari Öğeler*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019; Halit Çal, "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu: Tebliğler, 28-30 Mayıs 1999*, Eyüpsultan Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2000, s. 206-225; Mehmet Çayırdağ, "Kayseri'de Selçuklu ve Beylikler Dönemine Ait Bazı Kitâbe ve Mezartaşları", *İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1984, sayı: 34, s. 495-532.
[14] Sadettin Nüzhet Ergun, *Mezar Kitabeleri (İstanbul'da Medfun Olanlar),* Remzi Kitaphanesi, İstanbul 1932, s. 3.
[15] Ergun, *a.g.e.*, s. 4.
[16] Ergun, *a.g.e.,* s. 5.

Ergun'un bu çalışmasının üzerinden neredeyse doksan yıl geçmiş bulunmaktadır. Ancak o dönem mezar taşlarının ihmale uğradığını, yazdığı mezar taşlarının bugün pek çoğundan eser kalmadığını bu alanda çalışma yapanlar teyit edecektir. Zira aradan geçen yıllar boyu bu ihmal artmış ve pek çok mezar taşının yok olmasına yol açmıştır.

Bu alanda yazılmış olan önemli diğer bir çalışma da Fâzıl İsmail Ayanoğlu'na aittir. Ayanoğlu çalışmasında 49 mezar taşını incelemiş, her mezar sahibinin kısa biyografilerini yazmış, taşın üzerindeki Osmanlıca veya Arapça yazılarıyla ekinde bulunan 22 sayfada da resimleri aktarmıştır. Muhtelif mezarlık ve türbelerde bulunan ve erken döneme ait olan bu çalışmadaki taşlar, özellikle Fatih dönemi ricalini esas almaktadır.[17]

Ayanoğlu diriler için yapılan evler kadar ölüler için de yapılan eserlerin güzelliğini şu sözlerle ifade etmekte: "Yaşayanlar için bu ihtişamlı binalarla mamureler vücuda getirilirken ölülerin diyarı mezarlıklarda da mütevazı, fakat en muazzam abideler kadar kıymetler ifade eden taş eserlerle kabirleri incileştirilmiştir."[18]

Alanla ilgili yapılan çalışmalar arasında en fazla ayrıntılı olarak mezar taşı inceleyen çalışmalardan biri olan Halit Çal'ın da makalesinden bahsetmek gerekir.[19] Bolu'nun Göynük ilçesinde bulunan Akşemsettin Camii haziresi, Ömer Sıkkini Türbesi haziresi ve Salmanlar Sokaktaki hazire olmak üzere üç hazireyi ele alan Çal, bu hazirelerde bulunan 134 asıl taş ve 44 ayak taşı olmak üzere toplam 178 mezar taşı ve özellikle bunların tiplerini incelemiştir. Makale formatı dışına çıkmamak için katalog yapılmadığını yazan müellif,[20] esasında bir kitap hacmini aşan bilgiler sunmaktadır. Asıl çalışma 33 sayfa olup, 55 sayfa ekinde mezar tipleri kapsamında her taşın ölçüsü, çizimi, süslemesi, üzerindeki yazıların okunması, içeriğinin sınıflandırılması, tarihleri, başlık türleri, mezar sahibinin cinsiyeti gibi pek çok ayrıntı yer almakta olup, bu alanda çalışma yapacaklar için bir örnek teşkil etmektedir.[21]

Burada Ahmet Sacit Açıkgözoğlu'nun şu sözlerine de yer vermek gerekir:

> "Mezar taşları aynı zamanda çeşitli sanat kolları için bir form niteliği taşımaktadır. Sanatkâr için icra usulleri, edebiyatçı için söz sanatı verileri, hattat için tasarım numuneleri, nakkaş için yeni kompozisyonlar, tarihçi için malumat ve yansıyan bütün sanatları tetkik edebilen bir sanat tarihçisi için de dönemin tahlili imkanlarını sunabilen mezar taşları bütün bu alanların ortak konusu olabilmiştir. Tarihimize ışık tutan mezar taşları bazen hiçbir yerde ulaşamayacağımız bilgilerin yegâne kaynağı durumundadırlar. Bazı coğrafi isimler, mülki bölümler, devlet müesseseleri, meslek, sanat ve zanaatlarımız ve bunları icra edenler, alimler, şairler ve kahramanlar için belki de sadece mezar taşlarını me'haz gösterebiliyoruz. Tıp ve tasavvuf tarihi alanlarında da başvurulan kaynaklar arasında olan mezar taşları, etnografya ve müzeciliğin önemli konusu olan tarihî kıyafet ve başlıkları da çok sağlıklı yansıtırlar. Serpuşlar ve çeşitli semboller vazife, meşrep, sanat ve mesleklere de işaret ettiğinden, mezar taşları kıyafet tarihimiz, moda ve çağlar boyu süregelen değişiklikleri gözler önüne sermektedir."[22]

Buradan anlaşıldığı üzere mezar taşları birçok disipline hitap etmekle birlikte aynı zamanda geleceğimizi üzerinde inşa edebileceğimiz mirasımız konumundadır. Şüphesiz bu alan çok geniş ve bir

[17] Ayanoğlu, *a.g.m.*, s. 193-208.
[18] Ayanoğlu, *a.g.m.*, s. 193.
[19] Halit Çal, "Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, 2007, sayı: 30, s. 295-383.
[20] Çal, *a.g.m.*, s. 298.
[21] Çal, *a.g.m.*, s. 295-383.
[22] Ahmet Sacit Açıkgözoğlu, "Mezar Taşı Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2009, c.7, sayı: 14, s. 297.

derya misali üzerinde çalışılacak mezar taşlarının bulunduğu aşikârdır. Araştırmamız boyunca dikkatimizi çeken husus Arapça yazılmış mezar taşları hakkında müstakil bir çalışmanın olmamasıydı. Bu nedenle bu deryadan sadece Arapça yazılmış mezar taşlarının bir hazire örneğinde incelenmesinin genel bir bilgi vermesi açısından faydalı olacağı kanaati hasıl olmuştur. Yapılan araştırmayla esas alınan hazirede bu çalışmaya konu teşkil edecek 20 mezar taşı tespit edilmiştir. Bu mezar taşları sanat yönünden incelenmeyecektir. Latinizesi ile birlikte Arapça yazılışı da karşısına yazılacak. Ayrıca söz konusu mezar taşının sahibi hakkında gerekli araştırmalar neticesinde ulaşılabilecek veriler sunulacaktır.

Başlangıçta mezar taşlarında önemsenen hususlar ile zamanla uğradığı değişimlerin de görülebildiği bu çalışmada, özellikle Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar mezar taşı yazısında kullanılan Arapçanın[23] zamanla yerini bıraktığı yazı dilini görebilmekteyiz. Zira Osmanlı'nın İstanbul'da fetihten sonra ilk mezar taşı örneklerinde kullanılan yazı dili ve ifade tarzı yüzyıllara göre değişime uğradığı yadsınamaz.

1. ARAPÇA YAZILMIŞ MEZAR TAŞLARININ MUHTEVASI

Arapça yazılmış mezar taşları yüzyıllara göre farklılık göstermektedir. Özellikle erken dönem dediğimiz İstanbul'un fethi sonrasında mezar taşlarının tamamının Arapça yazıldığı, hem tezyine hem de şiire yer verilmediği görülmektedir. Sonraki yüzyıllarda ise mezar taşlarında Arapça olarak sadece ayet ve duaya yer verildiği, son cümlelerde şahidenin kime ait olduğu ve "ruhuna el-Fatiha" kısmının ise Osmanlıca yazıldığı görülür. Mezkur türbenin A Haziresinde tespit edilen 20 mezar taşı aşağıda özelliklerine göre incelenecektir.

1.1. A HAZİRESİNDE TAMAMI ARAPÇA YAZILMIŞ MEZAR TAŞLARI

Hazirede bu gruba giren 18 mezar taşı tespit edilmiştir. Bunun günümüze intikal edenlerin sayısı olduğu unutulmamalıdır. Zira günümüze kadar pek çok mezarlıkta çalınma, kırıp dökme, mezarlıkların tamamen kaldırılması ya da başka yere nakledilmesi aşamasında kaybolma gibi farklı sebeplerle mezar taşlarının yok olduğu bilinmektedir.[24] Günümüzde hazire içinde kırık dökük şekilde mevcut olan pek çok mezar taşının da hâlâ özel bir çalışma ile birleştirilerek incelenmeyi beklemekte olduğunu belirtmekte fayda vardır. Maalesef bu tür tarihi hazirelerde uzun zaman geçirmek mümkün olmadığından bahsedilen bu taşların birleştirilip görülmesi mümkün değildir. Ayrıca belirli bir ağırlıkta olan bu taşların parçalarını bir kişinin tek başına birleştirmesi de mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte hazirede görülen ve ilk dönem taş özelliği gösteren kırık mezar taşlarından ulaşılabilenlerin görüntüleri alınarak bu çalışmada yer verilmiştir.

Genel olarak mezar sahiplerinin âlimlerden oluştuğu bu gruba giren mezar taşları erken döneme (15.-16. yüzyıl) ait olup "(fânî âlemden bâkî âleme) göç etti" (.... انتقل قد) ifadesiyle ile başladıkları görülür.[25] Erken Dönem şahidelerinde yazının çok az ve şiirin mevcut olmadığı, taşın iki tarafında kimi zaman kum saati şekli olduğu görülür. Yazı, Arapça, istifleme denilen üst üste dizili harfler şeklinde olup çok fazla satırdan oluşmaz. Vefat yıllarının Arapça rakam yerine yazı ile verilmesi bu yüzyılın özelliklerinden sayılır.[26]

[23] Ali Rıza Özcan, *İstanbul'un 100 Mezar Taşı*, İstanbul BB Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 10.
[24] Mezar taşlarının korunması hususu için bk. Hülya Yalçın, *a.g.m.*, s. 51-52; Uğur vdğr., *a.g.e.*, s. 35.
[25] Bu mezar taşlarının yüzyıllara, cinsiyet ve sayıya göre dağılımı için bk.: Hatice Arslan Sözüdoğru, "Eyüp Sultan Türbesi A Haziresi Şahideleri", *Tarihi, Edebi ve Kültürel Açıdan Osmanlı Mezar Taşları*, s. 68-75.
[26] Bk. Hicabi Gülgen, "XV. Yüzyıl Mezar Taşları Bağlamında Hocazâde'nin Mezar Taşı", *Uluslararası Hocazâde Sempozyumu Bildirileri (22-24 Ekim 2010),* Bursa BB. Yayınları, Bursa, 2011, s. 129-138.

Sonraki Dönemlerde (17. -19. yüzyıl) mezar sahibinin adı veya kelime-i tevhid ile başlayan mezar taşları dua ya da ayetle tamamlanır. Satır miktarının biraz daha arttığı, şiirin mevcut olduğu görülür. 18. yy. mezar taşlarının şeklinde ve yazısında farklılık bariz olarak müşahade edilir. Daha önceki yüzyıllarda sade olan mezar taşlarının ve çiçek motifleriyle süslemeli kadın mezar taşlarının yanında üstüvani taşlar da görülür. Aynı şekilde erkek mezar taşlarında başlıkların farklılıkları göze çarpmaktadır.

Çeşitli sembollerle süslü mezar taşlarının başında "Hüvellâh" (هو الله) "Hüve'l-Bâkî" (هو الباقي), "Hüve'l-Hallâku'l- Bâkî" (هو الخلاق الباقي) gibi ebediyeti çağrıştıran, fâni insanın bâki olan Allah'a dönüşünü hatırlatan ifadelerin yer aldığı görülür. Şiirlerle birlikte çoğunlukla mezar sahibinin vasıfları ile dualar ve ayetler bulunmaktadır.[27] Bir mezar taşında iki sınıfı temsil eden iki başlık da yer alabilir. Mezar taşlarının başında yer alan diğer ifadelerin ise "Yâ Hû" (يا هو), "Yâ Latîf"(يا لطيف), "Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî" (هو الحي الباقي) ve "Ah mine'l-mevt" (آه من الموت) ile başladığı görülür. "Ah mine'l-mevt" ile dünyevileşmenin taşa yansıdığı dönemin başladığı görülmektedir. Daha önce ölüm ebedi hayatın başlangıcı kabul edilirken, artık bu, renk değiştirmiştir.[28]

1.2. DUA VE AYETLERİN ARAPÇA YAZILDIĞI VE İÇİNDE OSMANLICA OLAN MEZAR TAŞLARI

Hazirede mevcut olan mezar taşları arasında üçünün tamamı ayet ya da duadan oluşmasının yanı sıra, iki mezar taşının bir iki kelimesinin Osmanlıca olduğu görülmektedir. Tamamı ayet ya da duadan oluşan mezar taşlarında ismin mevcut olmadığı görülebiliyor. 15. yüzyıldaki mezar taşlarının tamamında sadece Arapça yazıya şahid olunduğu halde, zamanla yerini -az sayıda Arapça ya da Farsça'nın yanı sıra- ağırlıklı olarak Osmanlıcaya bıraktığı görülür. Bunun yansıması aşağıda daha açık şekilde görülmektedir.

2. HAZİREDE ARAPÇA YAZILMIŞ MEZAR TAŞLARI

Aşağıda sırasıyla göreceğimiz mezar taşları 15. - 20. yüzyıla kadar, yani Fatih Sultan Mehmed Döneminden[29] başlayıp, Sultan II. Bayezid, Sultan II. Selim, Sultan III. Murad, Sultan III. Mehmed, Sultan II. Ahmed, Sultan Abdülaziz, Sultan III. Selim, Sultan IV. Mustafa, Sultan II. Mahmud ve Sultan II. Abdülhamid Döneminin mezar taşlarının Arapça örnekleridir. Çoğunlukla sülüs hattıyla yazılmışlardır.

2.1. ALİ KUŞÇU'NUN (Ö. 879/1474) MEZAR TAŞI

Hazirede 200/1-4[30] numarada yer alan ve Sülüs hattıyla yazılmış olan 15. yüzyıla ait mezar taşı âlimlerden ünlü astronom ve matematikçi Ali Kuşçu'ya aittir. 15. yüzyıl başlarında Semerkant'ta doğan ve ilk tahsilini Uluğ Bey'den alan âlimimiz, "Kuşçu" lakabını babasının Uluğ Bey'in doğancıbaşısı olması sebebiyle almıştır. Uluğ Bey tarafından Çin'e gönderildiği ve dönüşünde dünyanın yüzölçümünü hesap ettiği kaydedilmiştir. Uluğ Bey'in öldürülmesinden sonra Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan tarafından elçilik görevi ile Fatih Sultan Mehmed Hân'a gönderilmiştir. İlmi üstünlüğünü fark eden Fatih, onun İstanbul'da kalması için ısrar etmiştir. Ali Kuşçu, elçilik görevini tamamlayıp Akkoyunlulardan ayrılarak

[27] Arslan Sözüdoğru, "Eyüp Sultan Türbesi A Haziresi Şahideleri", s.72.
[28] Bk. Samsakçı, *a.g.e.*, s. 95-98.
[29] Fatih devri tezyînâtı ile ilgili bk. Perçem, *a.g.m.*, s. 469-473.
[30] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 200/1-4.

İstanbul'a gelmiştir.[31] Önce Ayasofya Medresesi'ne müderris tayin edilen Ali Kuşçu'yu[32] ilim adamları da ilgiyle takip etmiştir. Sultan Fatih, Ali Kuşçu'yu Semâniye medreselerinin programını hazırlamakla görevlendirdiği bilinmektedir. 5 Şaban 879'da (15 Aralık 1474) İstanbul'da vefat edip bu hazireye defnedilmiştir.[33]

Ali Kuşçu'nun Astronomi ve Matematik alanında 5 eseri, Kelam ve Usûl-i Fıkh alanında 2 eseri, Dil ve Gramer alanında 7 eseri bulunmaktadır. Bu eserleri dışında nüshaları tespit edilemeyen bazı eserleri de mevcuttur.[34]

NO: 200/1

"SADAKA "(FÎ MAK'ADİ) İNDE MELİKİN MUKTEDİR"[35] VEFAT"	صدق: "(في مقعد) عند ملك مقتدر" وفاة.

NO: 200/2

"İN ŞEHÎD SAÎD NEVVERALLÂHÜ HİZBEHU DER VAKT"	اِنْ شهيد سعيد نَوَّرَ اللهُ حِزْبَهُ دَرْ وَقْت

[31] Semerkant'tan çıkışı ve İstanbul'a gelişi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Cahid Baltacı, *XV. ve XVI. yüzyılda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 2005, 2/754; Abdullah b. Salih Eyyûbî (ö. 1252/1836), *Risaletu fi Hakkı Hazret-i Ebî Eyyûb el-Ensârî Radiye Allahu Teâla Anhu*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Öğüt Bölümü, nr: 67, 136a-138b.

[32] Baltacı, *a.g.e.*, 1/ 28.

[33] Abdullah b. Salih Eyyûbî Ali Kuşçu'nun vefat yılının Hicri 880 ya da 881 olduğunu belirtir. Bk. Abdullah b. Salih Eyyûbî (ö. 1252/1836), a.g.e., 136a-138b; Cengiz Aydın ise vefat yılını 5 Şaban 879 (15 Aralık 1474) olarak tespit etmiştir. bk. Cengiz Aydın, "Ali Kuşçu", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1989, c. 2, s.408-409.

[34] Aydın, *a.g.m.,* s. 409-410

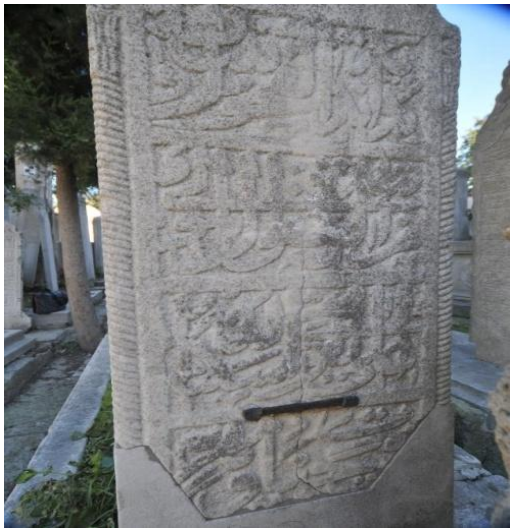
[35] Kamer, 54/55.

NO: 200/3

“VE HÜVE’L-BAHRU’L-HİZAMMU’L-HABRU’L-ETEMM”	وهو البحر الحظامَ الحبر الأتمّ
“EL-MÂHİR Fİ EDEBİHİ SÂRİYETÜ’D-DİRÂ”	الماهر في أدبه صارية الدرا
“YÂT VE’L-HÂMİR MİN SEHABETİ”	يات والهامر من سحابة
“RABBİHİ VE’R-RİVÂYÂT”	ربه والروايات

NO: 200/4

“BED’Ü BİDÂYETİ’L-FUHÛL VE SÜNYÂNÜ”[36]	بدء بداية الفحول وسنياته
“MERTEBETİ’L-UKÛL EL-MEVLÂ”	مرتبة العقول المولى
“ALÎ EL-KUŞÇU ESKENEHULLÂHÜ”	علي قشجي أسكنه الله
“CENNÂTİN VE NEHARİN	جناتٍ ونهارٍ

[36] Sünyân: Mertebede efendisi olmayan demek.

2.2. MEVLÂNÂ MUSLİHUDDÎN EFENDİ (Ö. 894/1489)

217/1-4 numarada bulunan bu Zeynî[37] mezar taşı Celî sülüs hattıyla yazılmış olup, sade olması ile dikkat çekmektedir. İstanbul'daki üç Zeyni mezar taşından biridir.[38] Bu mezar taşı hakkında daha önce ayrıntılı bir makale yazdığımızdan burada sadece bir resmi ile Arapça metnini vermekle yetineceğiz. [39]

Baş tarafında dış yüzünde eşkenar dikdörtgen içinde:

"EL-MERHÛM MEVLÂNÂ MUSLİHUDDÎN"	المرحوم مولانا مصلح الدين
"MEVLÂNÂ B. YAKÛB"	مولانا بن يعقوب

Alt tarafında:

"EL-MUHTÂC İLÂ RAHMETİ RABBİHÎ"	المحتاج إلى رحمة ربه

Baş tarafında iç yüzünde eşkenar dikdörtgen içinde:

"EL-MU'MİNÛNE LÂ YEMÛTÛNE BEL	المؤمنون لا يموتون بل
YENKULÛNE MİN DÂRİ'L-FENÂİ İLÂ	ينقلون من دار الفناء إلى
DÂRİ'L-BEKÂ"	دار البقاء

Ayak tarafında eşkenar dikdörtgen içinde:

"TAHRÎREN FÎ EVASITI ŞEHRİ REBÎÜLAHİR"	تحريرا في أواسط شهر ربيع الآخر

Alt tarafında:[40]

"TÂRÎHU ERBE'İN VE TİS'ÎNE VE SEMÂNİMİE"	تاريخ: أربع وتسعين وثمانمائة

[37] Reşat Öngören, "Zeyniyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1989, c. 44, s. 367-371.

[38] Alım Karamürsel, "Eyüp'ten İki Zeyni Mezartaşı", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu V Tebliğleri 11-13 Mayıs 2001*, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları 17, 2002, s. 241; Tavsifi ile ilgili bk: Gülay Apa Kurtişoğlu, "Sadelikten Gösterişe Edirne Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", Trakya *Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, 2018, c. 8, sayı: 16, s. 41.

[39] Daha fazla bilgi için bk. Arslan Sözüdoğru, "Ebû Eyyûb el-Ensârî Haziresinde Medfun Mevlânâ Muslihuddîn (ö. 894/1489) Hakkında Bazı Mülahazalar", s. 319-320.

[40] Bk. Arslan Sözüdoğru, Ebû Eyyûb el-Ensârî Haziresinde Medfun Mevlânâ Muslihuddîn (ö. 894/1489) Hakkında Bazı Mülahazalar, s. 319-320.

2.3. MUHAMMED B. İBRÂHÎM (Ö. 903/1497/1498)

Hazirede 107/2[41] numarada kayıtlı olan bu taşın üst kısmı kırık, dört satırdan müteşekkil olup kime ait olduğu ile vefat tarihi yazı ile yer almaktadır. Ayet ve şiirin yer almadığı taş 15. yüzyıl taş özelliğini yansıtmakta. Sülüs hattıyla ile yazılmıştır. Ancak bazı kaynaklarda bu ismi taşıyan bir âlimimizin 911 hicri yılında hayatta olduğunu görmekteyiz.[42] Söz konusu âlim ile aynı kişi mi olduğunu bilmiyoruz.

"İNTEKALE EL-MERHÛM EL-ÂLİM EL-ÂMİL"	انتقل المرحوم العالم العامل
"EL-FÂZIL MEHMED İBN İBRÂHÎM"	الفاضل محمد ابن ابراهيم
"EL-MÜŞTEHİR (Bİ) HATTÂT ... RAHİMEHULLAH"	المشتهر (ب) خطّاط رحمه الله
"Fİ'T-TÂRÎH SENE SELÂSİN VE TİS'İ MİE" (ö. 1497/1498)	في التاريخ سنة ثلاث و تسعمائة

2.4. İSİMSİZ VE TARİHSİZ

Bu mezar taşı hazirede 105/1[43] numarada kayıtlı. Tamamı Arapça olup beş satır Sülüs hattıyla yazılmıştır. Ancak üzerinde isim ve tarih yer almamaktadır. Mezar taşının alt kısmının ya da son satırının toprak altında kalması nedeniyle burada yer alması muhtemel olan vefat tarihi ve mezar sahibinin adı tespit edilememiştir. 15. yüzyıla ait incelenen taşlarda görülen yazı tarzı ile ebadı ve taşın şekline benzemesi, fânî âlemden bâkî âleme göç etti (قد انتقل) "Kad intekale" ifadesiyle başlaması itibariyle bu yüzyıla ait olduğu kabul edilip buraya alınmıştır. Mezar taşının üzerinde dua ve şiir bulunmamaktadır. Yine baş tarafında sonraki yüzyıllarda görünen "هو الباقي" gibi Allah'ın bâkî olduğunu vurgulayan sözler yer almamaktadır.

[41] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 107/2.
[42] Daha önce bir bildiri metninde de bu âlimin vefat tarihinin tam bilinmediğini yazdık. Bk. Arslan Sözüdoğru, "Eyüp Sultan Türbesi A Haziresi Şahideleri", s. 70. Ayrıca aynı ismi taşıyan bir âlimin 911/1505-1506'da daha hayatta olduğu kayıtlı. Aynı kişi olup olmadığını tespit edemedik. Bk. Ahmet Aydın, *Mehmet b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesinin Metin ve Tahlili (İlk On Beş Fasıl)*,(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ün. SBE., İstanbul 2016, s. 11-12.
[43] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 105/1.

“KAD İNTEKALE”	قد انتقل
“MİN DÂRİ’L-FENÂ İLÂ”	من دار الفنا إلى
“DÂRİ’L-BEKÂ EL-MERHÛM”	دار البقا المرحوم
“EL-MAĞFÛR EL-MUHTÂC”	المغفور المحتاج
“İLÂ RAHMETİLLÂHİ TE‘ÂLA”	إلى رحمة الله تعالى

2.5. İSİMSİZ VE TARİHSİZ MEZAR TAŞI

Efdalzâde’nin mezar taşına benzeyen bu taş, hazirede 178[44] numarada kayıtlı olup tamamı Arapça Sülüs hattıyla beş satır yazılmıştır. 15. yüzyıl mezar taşı özelliklerini yansıtmaktadır. İki yanında kum saati şeklinin yer alması ve başında, sonraki yüz yıllarda görülen “Huve’l-bâkî” gibi Allah’ın adıyla başlamaması, yine bir kelimenin bölünerek bazı harflerinin sonraki satıra taşması bu dönemin özelliklerindendir. Ayrıca fânî âlemden bâkî âleme göç etti (انتقل) “intekale” ifadesiyle ile başlaması itibariyle bu yüzyıla ait olduğu kabul edilip buraya alınmıştır.

“İNTEKALE MİN DÂ-“	انتقل من دا
“Rİ’L-FENÂ İLÂ”	ر الفنا إلى
“DÂRİ’L-BEKÂ EL-MER-“	دار البقا المر
“HÛM EL-MAĞFÛR”	حوم المغفور
“ES-SA‘ÎD EŞ-ŞEHÎD”	السعيد الشهيد

[44] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 178.

2.6. KIRIK TAŞ (15. YÜZYIL)

Hazirede 186[45] numarada bulunan bu mezar taşının üst tarafı kırık olup sadece son üç satırı mevcuttur. Ancak yan taraflarında yer alan kum saati şekli ile yazılarından 15. yüzyıl mezar taşlarından olduğu görülmektedir. 178 numarada yer alan isimsiz ve tarihsiz taşa çok benzemektedir. Ancak salavatın yer aldığı Arapça mezar taşının kime ait olduğu tespit edilememiştir. Sülüs hattıyla yazılmıştır.

.....	.....
"LİMEN KURİE LEHU EL-FÂTİHA"	لمن قرئ له الفاتحة
"VE SALLALLAHU ALÂ SEYYİDİNA"	وصلى الله على سيدنا
"MUHAMMEDİN VE ÂLİHİ ECMEÎN"	محمد وآله أجمعين

2.7. EFDÂLZÂDE HAMÎDUDDÎN B. EFDÂL EL-HÜSEYNÎ (Ö. 908/1503)

16. yüzyıl mezar taşları arasında gördüğümüz A Haziresinden 92/1-3[46] numarası altında kayıtlı Efdâlzâde olarak meşhur olan âlim Hamîduddîn b. Efdâl el-Hüseynî'ye (ö. 908/1503 aittir. Tamamı Arapça Sülüs hattıyla yazılmış olan taşın şiir ve ayet içermediği görülmektedir. Üzerinde çiçek motifleri yer almakta olup dört satırdan oluşmaktadır. Ön yüzünde kime ait olduğu yazılarak arka yüzünde de kendisine dua edildikten sonra vefat yılının yazı ile yazıldığı tespit edilmiştir.

Âlimimiz ilk eğitimini babası Efdaluddîn el-Huseynî'den almış, daha sonra Molla Yegân'a mülâzım olmuştur. İlk görevine Bursa Kaplıca Medresesinde başlayan Efdalzâde, Fatih Sultan Mehmed'in dönemi başlarında azledilmişse de daha sonra Bursa Muradiye Medresesine tayin edilmiştir. 877/1473 yılında Sahn-ı Semân medreselerinden birine müderris olmuştur. Sahn-ı Semân müderrisliğinden sonra İstanbul kadılığına getirilmiştir. Sultan II. Bayezid (1481-1496) zamanında şeyhülislamlığa getirilen Efdalzâde, yedi yıl bu görevde kalmış ve 908/1503 yılında vefat ederek bu hazireye defnedilmiştir.[47] Geride medreselerde uzun süre ders kitabı olarak okutulan hâşiyeler bırakmıştır.[48]

[45] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 186.
[46] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 92/1-3.
[47] Bk. Abdullah b. Salih Eyyûbî, *a.g.e.*, v. 134b; Cahid Baltacı, "Hamîdüddin Efendi, Efdalzâde", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1997, c. 15, s. 476.
[48] Baltacı, *a.g.m.*, 15/477.

Taşın Ön Yüzü

“HÂZÂ KABRU’L-MEVLÂ EL-FÂZIL VE”	**هذا قبر المولى الفاضل و**
“EŞ-ŞEYHU’L-ÂLİM EL-ÂMİL”	**الشيخ العالم العامل**
“HAMÎDÜDDÎN B. EFDÂL EL-HÜSEYNÎ”	**حميد الدين بن أفضال الحسيني**
“EL-MUFTEKİR İLÂ RAHMETİLLÂHİ VE ĞUFRÂNİHİ”	**المفتقر إلى رحمة الله وغفرانه**

Bu Taşın Arka Yüzü (Taş Ortadan Kırılmış, Ön ve Arka Yüzü Mevcut)

“ESKENEHULLÂHU FESÎHE CİNÂNİH”	أسكنه الله فسيح جنانه
“MİN ÂMİ SEMÂNİN VE TİS’İMİETİN”	من عام ثمانٍ وتسعمائة
“RAHİMALLÂHU HÂZE’L-MER’E EL-HURREMİ”	رحم الله هذا المرء الحرّم
“VE Lİ’İMRİÎN DEÂ LEHÛ NİYÂBETEN Bİ’L-KEREMİ”	ولإمرئٍ دعا له نيابةً بالكرم

2.8. İBN SİNAN PAŞA B. HIZIR PAŞA (Ö. 974/1567)

Hazirede 339/1 de[49] yer alan ve 16. yüzyıla ait olduğu bilinen mezar taşı Sülüs hattıyla yazılmış olup tamamı Arapça olan dört satırdan oluşmaktadır. Üzerinde dua, ayet ve şiir bulunmayan taşta mezar sahibinin doğrudan ismi yerine babası ve dedesinin adı yer almaktadır. Büyük âlim Hızır Bey’in (863/1458)[50] torunu ve Sinan Paşa’nın[51] da oğlu olan mezar sahibinin kim olduğu tespit edilememiştir. Hızır Bey’in oğulları ve torunlarından birkaçının İstanbul Fatih Unkapanı Voynuk Şuca Camii mezarlığında medfun oldukları bilinmektedir.[52] Sinan Paşa’nın da 891/1486 senesinde vefat edip Hz. Ebû Eyyûb’un kabri şeriflerinin haremine defnolunduğu kayıtlıdır.[53] Ancak hazirede yaptığımız araştırmada Sinan Paşa’nın mezar taşına rastlayamadık.

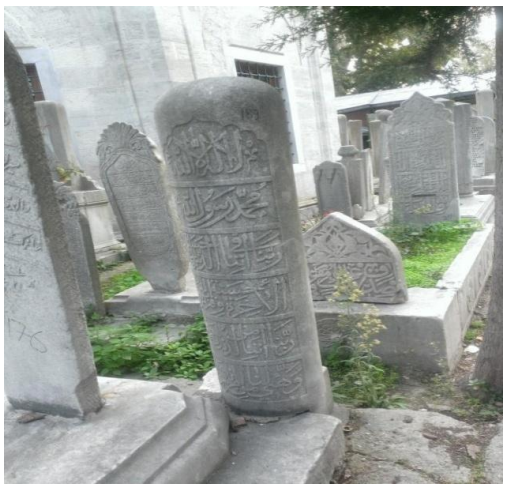
[49] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.,* No: 339/1.
[50] Mustafa Said Yazıcıoğlu, “Hızır Bey (ö. 863/1459)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, c. 17, s. 413-415.
[51] Aylin Koç, “Sinan Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 2009, c. 37, s. 229-231.
[52] Ayanoğlu, *a.g.e.*, s. 196-197.
[53] Bk. Abdullah b. Salih Eyyûbî, *a.g.e.,* 138b-139b.

“İBNÜ’L-MEVLÂ EL-FÂDİLÜ’L-ÂLEMÎN SİNÂN”	ابن المولى الفاضل العالمين سنان
“PAŞA İBNÜ’L-MEVLÂ EFDÂLÜ’L-FUDALÂ Fİ’L-ULÛM”	باشا ابن المولى أفضل الفضلاء في العلوم
“HIZIR BEY ÇELEBİ EŞ-ŞEHÎR Bİ-ÜSTÂDİ’R-RÛM”	حضر بك الشهير بأستاذ الروم
“YEVMÜ’L-EHAD ES-SÂNÎ MİN ŞEHRİ RECEB SENE” 974 (Pazar Günü 2 Receb 1567[54])	يوم الأحد الثاني من شهر رجب سنة **974**

2.9. İSİM VE TARİH YOK

Hazirede 189[55] numarada yer alan bu mezar taşının üzerinde isim ve tarih yer almamaktadır. Tamamı Arapça olup Sülüs hattıyla yazılan taşın 6 satırdan oluştuğu ve üzerinde sadece kelime-i tevhid ile Bakara Sûresi 201. ayet ile Kehf Sûresi 10. ayetinin yer aldığı görülmektedir. Şiir ve süsleme bulunmayan taşın, 16. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir.

“LÂ İLÂHE İLLALLAH”	لا اله إلا الله
“MUHAMMEDÜN RASÛLULLÂH”	محمد رسول الله
“RABBENÂ ÂTİNÂ Fİ’D-DÜNYÂ HASENETEN VE Fİ’L-	﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
“ÂHİRATİ HASENETEN VE KİNÂ AZÂBE’N-NÂR”	الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾[56]
“RABBENÂ ÂTİNÂ MİN LEDUNKE RAHMETEN”	﴿رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً
“VE HEYYİ LENÂ MİN EMRİNÂ RAŞEDÂ”	وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا﴾[57]

[54] TTK *Târîh Çevirme Kılavuzu*’nda 974 senesi 2 Receb tarihi Pazar günü yerine Pazartesiye denk geliyor.
[55] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 189.
[56] Bakara, 2/201.
[57] Kehf, 18/10.

2.10. EŞ-ŞEYH AHMED ES-SÂFÎ NAKŞİBENDÎ TAŞKENDÎ (Ö. 994/1585/1586)

Hazirede 281/1 numarada[58] kayıtlı olup 16. yüzyıla aittir. Beş satırdan oluşmakta olup tamamı Arapça Sülüs hattıyla yazılmıştır. Kelime-i tevhid ile başlayan mezar taşının ikinci, üçüncü ve dördüncü satırlarında kime ait olduğu ve vefat tarihi yer almaktadır. Burada da vefat yılı ve ayının rakamla değil yazıyla yazıldığı ve dua, ayet ve şiirin yer almadığı görülür. Dönemindeki diğer Nakşi şeyhlerinden Şeyh Ahmed Buhari ile isim benzerliğinin olması, belki iki zatın da aynı zat olarak kabul edilmiş olmasına sebep olmuştur. Ancak ikisinin de medfun oldukları yerler farklıdır.

“LÂ İLÂHE İLLALLÂH MUHAMMEDÜN RASÛLULLÂH”	لا اله إلا الله محمد رسول الله
“TUVUFİYE EL-MERHÛM EŞ-ŞEYH AHMED ES-SÂFÎ NAKŞİBENDİ”	توفي المرحوم الشيخ أحمد الصافي نقشبندي
“TAŞKENDİ FÎ EVÂSİT MUHARREMİ’L-MUAZZAM?”	طاشكندي في أواسط محرم المعظم
“MİNE’L-HİCRETİ’N-NEBEVİYYE Lİ-SENETİ ERBEA VE TİSÎN VE TİS’İMİETİN”	من الهجرة النبوية لسنة أربع وتسعين وتسعمائة
“RAHMETULLÂHİ ALÂ SÂKİNİ HÂZÂ’L-KABRİ SENE 994” (ö. 1585/1586)	رحمة الله على ساكن هذا القبر سنة 994 (Aralık/Ocak1586/1585)

2.11. İSİM VE TARİH YOK

Hazirede 208 numarada[59] kayıtlı olan mezar taşı altı satırlık olup üzerinde isim ve tarih bulunmaz. Tamamı Arapça olan taş Sülüs hattıyla yazılmıştır. Sadece Bakara Sûresi 201. ayeti ile Kehf Sûresi 10. ayeti yer alan taşta şiir ve süsleme bulunmamaktadır. Kenarlarında kum saati şeklinin yer aldığı taş 16. yüzyıl özelliği göstermektedir.

[58] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 281/1.
[59] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.,* No: 208.

“KÂLELLÂHU TEÂLA:”	**قال الله تعالى:**
“RABBENÂ ÂTİNÂ Fİ’D-DÜNYÂ HASENETEN”	**﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً**
“VE Fİ’L-ÂHİRETİ HASENETEN”	**وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً**
“VE KINÂ AZÂBE’N-NÂR”	**وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾**[60]
“RABBENÂ ÂTİNÂ MİN LEDÜNKE RAHMETEN”	**﴿رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً**
“VE HEYYİ’ LENÂ MİN EMRİNÂ RAŞEDA”	**وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا﴾**[61]

2.12. SON İKİ SATIR (Ö. 999/1591)

Hazirede 212 numarada[62] kayıtlı olan bu mezar taşının üst kısmının kırılmış olduğu ve sadece alt kısmından iki satırın mevcut olduğu görülmektedir. Tamamı Arapça Sülüs hattıyla yazılmıştır. Yukarıda yer alan 208 numaralı taşa çok benzemektedir. Bu taşın önemi, üzerinde 16. yüzyıla ait olduğunu gösteren rakamla yazılı vefat tarihidir. Bu yılda vefat eden âlimleri araştırdığımızda meşhur Osmanlı tarihçisi Cenâbi Mustafa Efendi’nin vefat ettiğini ve gömüldüğü yerin kaynaklarda belirtilmediğini tespit ettik.[63] Ancak üzerinde isim mevcut olmadığından kesin olarak ona ait olduğunu belirtemiyoruz.

.....	.....
“EL-MUHTÂC İLÂ RAHMETİLLÂHİ TEÂLA”	**المحتاج إلى رحمة الله تعالى**
“Fİ ŞEHRİ ŞEVVÂL SENE 999” (ö. 1591 Temmuz/Ağustos)	**في شهر شوال سنة 999 (1591)**

[60] Bakara, 2/201.
[61] Kehf, 18/10.
[62] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 212.
[63] Bursalı Mehmed Tâhir Cenâbi Mustafa Efendi’nin Halep’te vefat ettiğini yazsa da defnedildiği yeri belirtmemiştir. Bk. Bursalı, *a.g.e.*, 3/39.

2.13. MEHMED ÇELEBİ B. MUSTAFA ÇELEBİ B. ŞÂH ÇELEBİ

16. yüzyıla ait olduğu varsayılmakta olan 339/2 numarası[64] altında kayıtlı olan bu mezar taşı hazirede bulunan altı türbeden[65] biri olan Mehmed Çelebi Türbesinin içinde yer almaktadır. Fânî âlemden bâkî âleme göç etti (انتقل) "intekale" ifadesiyle ile başlaması itibariyle bu yüzyıl ya da önceki yüzyıl sonuna ait olduğu kabul edilip buraya alınmıştır. Tamamı Arapça olan ve dört satırdan oluşan taşın Sülüs hattıyla yazıldığı görülmektedir. Üzerinde ayet ve şiirin yer almadığı, sadece mezar sahibinin isminin bulunduğu görülmektedir. Taşın üzerinde tarih bulunmamaktadır.[66]

"İNTEKALE İLÂ RAHMETİLLÂHİ SUBHÂNEH"	انتقل إلى رحمة الله صبحانه
"ABDUHU'R-RÂCÎ AFVEHÛ VE ĞUFRÂNEH"	عبده الراجي عفوه وغفرانه
"MEVLÂNÂ EL-MERHÛM MEHMED ÇELEBİ İBNÜ'L-MEVLÂ"	مولانا المرحوم محمد جلبي ابن المولى
"MUSTAFA ÇELEBİ İBNÜ'L-MEVLÂ ŞÂH ÇELEBİ"	مصطفى جلبي ابن المولى شاه جلبي

2.14. MERHÛME HATİCE HANIM (Ö. 1135/1723)

Hazirede 81 numarada[67] kayıtlı olan mezar taşının on iki satırından sadece tarihin yer aldığı satırdan önceki son iki satırı Türkçe, geriye kalan satırların tamamı Arapça olup Sülüs hattıyla yazılmıştır. Dua mahiyetinde Bakara Sûresinin son ayetleri olan "Amenerrasulu" yer almaktadır. Üst tarafı süslemeli ve dokuz dilimlidir. Mezar sahibinin adının Hatice olduğu belirtilmiş olsa da, söz konusu Hatice Hanım'ın kim olduğunu tespit edemedik. Mezar taşına ve medfun olduğu hazireye baktığımızda önemli bir aileye mensup olduğu söylenebilir. Zira hazireye genelde ilk yüyıllarda âlimler ve saray ehlinin defnedildiği görülmektedir.

[64] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 339/2.
[65] Arslan Sözüdoğru, "Eyüp Sultan Türbesi A Haziresi Şahideleri", s. 63-64.
[66] Mehmed Çelebi Türbesinin asıl adı meselesi için bk. Aziz Doğanay, "Mezarından Çıkarılıp Kaçırılan Gurbetteki Şehzâde'nin Unutulan Türbesi: Acem Şahı Abbas'ın Yeğeni Haydar Mirza'nın Eyüp'teki Türbesi", *XX. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (02-05 Kasım 2016)*, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sakarya, 2017, s. 160-165.
[67] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 81.

“ÂMENE’R-RASÛLÜ BİMÂ ÜNZİLE İLEYHİ MİN-RABBİHİ VE’L-MU’MİNÛN”	﴿اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُونَ
“KÜLLUN AMENE BİLLAHİ VE MELÂİKETİHİ VE KÜTÜBİHİ VE RUSULİH LÂ NÜFERRİKU”	كُلٌّ اٰمَنَ بِاللهِ وَمَلٰئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ لَا نُفَرِّقُ
“BEYNE EHADİN MİN-RUSULİH VE KÂLÛ SEMİ‘NA VE ATANA ĞUFRANEKE”	بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهٖ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ
“RABBENA VE İLEYKE’L-MASÎR LÂ YÜKELLİFULLAHU NEFSEN İLLÂ VUS’AHÂ”	رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴾ ﴿ لَا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا
“LEHÂ MÂ KESEBET VE ‘ALEYHÂ MEKTESEBET. RABBENÂ LÂ TÜAHİZNÂ”	لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا
“İN NESİNÂ EV AHTANÂ. RABBENÂ VE LÂ TAHMİL ‘ALEYNÂ İSRAN KEMÂ”	اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا
“HAMELTEHU ALE’L-LEZÎNE MİN KABLİNÂ. RABBENÂ VE LÂ TUHAMMİLNÂ MÂ LÂ”	حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا
“TÂKATE LENÂ BİH VE’FU ‘ANNÂ VE’ĞFİR LENÂ VE’R-HAMNÂ ENTE”	طَاقَةَ لَنَا بِهٖ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ
“MEVLÂNÂ FENSURNÂ ‘ALE’L-KAVMİL KÂFİRÎN”	مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾[68]
“MERHÛME HATİCE HÂNIM”	مرحومه خديجة خانم
“RÛHÎÇÜN EL-FÂTİHA”	روح جون الفاتحة
“SENE 1135” (ö. 1723)	سنة 1135

[68] Bakara, 2/285-286.

2.15. YAĞLIKÇI[69] İMAMZÂDE HACI ABDURRAHMAN EFENDİ (Ö. 1224/1809)

Hazirede 106 numarada[70] kayıtlı olan mezar taşı "Huve'l-hayyu'l-bâkî" ile başlamakta olup Arapça şiir içermektedir. Sadece "ruhu için" kısmı Osmanlıca yazılmıştır. On satırdan oluşmakta olup Sülüs hattıyla yazılmıştır. Mezar sahibi hakkında bir bilgiye ulaşamadık.

"HÜVE'L-HAYYU'L-BÂKÎ"	هو الحي الباقي
"İZA EMSA FİRAŞİ MİN TÜRABİ"	"إذا أمسى فراشي من تراب
"VE BİTTU[71] MÜCAVİRE RABBİ'R-RAHİMİ"	وبتّ مُجاوِرَ ربّ الرحيم
"FE-HENNİÛNÎ EHİBBÂİ VE KÛLÛ:"	فَهنّوني أحباء وقولوا:
"LEKE'L-BUŞRÂ KADİMTE 'ALÂ KERÎMİ"	لك البشرى قَدِمْتَ على كريم"
"MERHÛM VE MAĞFÛR EL-MUHTÂC"	مرحوم ومغفور المحتاج
"İLÂ RAHMETİ RABBİHİ'L-ĞAFUR YAĞLIKÇI"	إلى رحمة ربه الغفور يغلقجي
"İMÂMZÂDE EL-HÂC"	إمام زاده الحاج
"ABDURRAHMAN EFENDİ RÛHÎÇÜN"	عبد الرحمن أفندي روحيجون
"EL-FÂTİHA SENE 1224 (ö. 1809) FÎ 15 SAFER"	الفاتحة 1224 في 15 صفر

2.16. ŞEYHÜ'L-BİLÂD[72] ALİ EFENDİ EL-KARKANÎ (Ö. 1291/1874/1875)

Hazirede 321 numara[73] altında kayıtlı olan mezar taşı 12 satırdan oluşmakta olup, ilk satırda "Huve'l-bâki" (O/Allah ebedidir) yer almaktadır. Taşın tamamı Arapça talik hattıyla yazılmıştır. Mezarın sahibi

[69] Yağlıkçı: Osmanlı döneminde mensucat satan veya kiraya veren kimselere denirdi.
[70] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 106.
[71] Bu kaside İbn Sâbir el-Mancınîkî'nin (ö. 626/1229) Meğanî el-Meânî adlı divanından olup aslı şöyledir:

"إذا ما بات من تراب فراشي وبتّ مُجاورَ الربّ الكريم
فَهنوّني أصحابي وقولوا لك البشرى قَدِمْتَ على الرحيم "

[72] Şeyhülbeled: Kahire'de şehir idaresinden sorumlu Memlük beylerinin unvanıdır. Fransız işgali ile son şehülbeled olan İbrahim ve Murad beylerin Mısır'dan kaçmalarıyla bu makamın sona erdiği kaydedilmiştir. Ancak Fransız işgali 1798'de olduğuna göre bu zatın vefat yılı ile çelişmektedir. Zira burada neredeyse 75 yıl sonrası bu makamdan bahsedilmekte. Bk. Ra'fet Ganimi eş-Şeyh, "Şeyhülbeled", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1989, c. 39, s. 89-90.
[73] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 321.

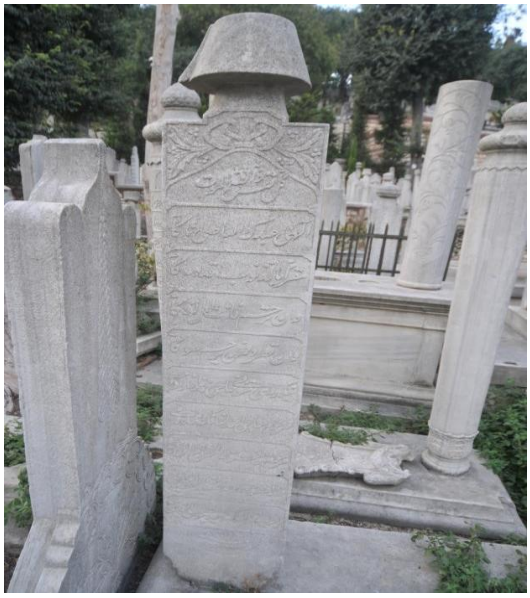
olan Ali Efendi'nin, Karkanî'den olduğu ve Şeyhu'l-Beled olduğu isminden anlaşılmaktadır. Ali Efendi'ye övgülerle dolu olan mezar taşının üzerinde adı ve vefat yılı yer almaktadır.

"HÜVE'L-BÂKÎ	**هو الباقي**
"SARFU'L-MENÛN Bİ-KEYDİHİ AYÂN" "VE ERÂHU SUVVALEN ALÂ'L-AYÂN"	**صرف المنون بكيده أعيان** **وأراه سوالًا على الأعيان**
"YÂ DEHRU MÂ ENSEFET İZ FÂCE'TENA" "Bİ-FİRÂK 'UMDETİNÂ FETÂ'L-FİTYÂN"	**يا دهر ما أنصفت إذ فاجأتنا** **بفراق عمدتنا فتى الفتيان**
"ŞEYHU'L-BİLÂD Zİ'S-SEÂDETİ VE'L-'ULÂ" "ALİ EFENDİ EL-KARKATÎ ZA'Ş-ŞÂN"	**شيخ البلاد ذي سعادة والعلى** **علي أفندي القرقتي ذا الشان**
"LEMMÂ TEVELLÂHÂ EKÂME USÛLEHA" "Bİ'L-CİDDİ VE'T-TEDBÎR VE'L-İRFÂN"	**لمَّا تَوَلّاها أقامَ أصولها** **بالجد والتدبير والعرفان**
"VE ĞADEN BİHİ'L-KUTRU'T-TARÎK?" "Fİ 'İZZ MENÎ'İN ŞÂMİHU'L-ERKÂN"	**وغدا به القطر الطريق ؟** **في عز منيعٍ شامخ الأركان**
"KAD KÂNE AVNEN Lİ'L-BİLÂDİ VE EHLİHÂ" "GAVSU'Z-ZAHÎR VE MELCEU'L-HAYRÂN"	**قد كان عوناً للبلاد و أهلها** **غوث الظهير والملجأ الحيران**
"MEN Lİ'L-MEÂLÎ VE'L-MENÂSIB BE'DEHU" "MEN .... LİSÂN MİNE'L-KEÎBİ'L-'ÂN"	**من للمعالى والمناصب بعده** **من ... لسان من الكنيب العان**
"YÂ MEN MERERTE Bİ-KABRİHİ KİF 'İNDEHU" "MÜTEVESSİLEN Bİ'L-MUSTAFA EL-ADNÂNÎ"	**يا من مررت بقبره قف عنده** **متوسّلًا بالمصطفى العدناني**
"VE SEL EL-İLÂH Bİ-EN YUNE'İİM RÛHEHU" "VE YESURRUHU Bİ'L-FEVZİ VE'L-ĞUFRÂNİ"	**وسَلْ الاله بأن يُنعّم روحه** **ويسره بالفوز والغفراني**
"HAFFET BİHİ ER-RUHEMÂT İZ" "ERAHATHU "VE BEDÂ ALEYHİ DELÂİLU'R-RIDVÂNİ"	**حفت به الرحمات إذْ** **أراحَتْهُ وبَدا عليه دلائل الرضوان**
"SENE 1291" (ö. 1874/1875)	**سنة 1291**

2.17. HADEME-İ ASFİYÂDAN SEYYİD HACI İBRAHİM (Ö. 1296/1879)

Hazirede 80 numarada[74] yer alan bu mezar taşı on bir satırdan oluşmaktadır. İlk satırda Âl-i İmran Sûresi 185. ayet yer almaktadır. Devamında yer alan dört satırda ise Hz. Hüseyine ait olan bir kasideden beyitler yer almaktadır. Geriye kalan altı satır ise Osmanlıcadır. Talik hattıyla yazılmıştır. Mezar sahibi hakkında ismi dışında bir bilgiye ulaşamadık.

“KÜLLÜ NEFSİN ZÂİKATU’L-MEVT”	﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾[75]
“İLÂHİ ABDÜKE’L-ÂSİ ETÂKA”	**"إلهي عبدك العاصي أتاكا**
“MUKİRREN Bİ-ZUNÛBİ VE KAD DEÂKA”	**مقرًّا بذنوبي وقد دعاكا**
“VE İN TERHAM FE ENTE EHLÛN LİZÂKA”	**وإن ترحم فأنت أهلٌ لذاكا**
“VE İN TATRUD FE MEN YERHAM SİVÂKA”	**وإن تطرد فمن يرحم سواكا"**[76]
“NİĞDEVİ MÜTEVEFFA HÂCI MEHMED AĞAZÂDE”	**نغدوي متوفى حاجي محمد أغا زاده**
“MERHÛM HÂCI AHMED AĞA’NIN MAHDÛMU”	**مرحوم حاجي أحمد أغانن محدومي**
“MERHÛM VE MAĞFÛRUN LEH EL-MUHTÂC İLÂ RAHMETİ”	**مرحوم ومغفور له المحتاج إلى رحمة**
“RABBİHİ’L-ĞAFÛR HADEME-İ ASFİYÂDAN ES-SEYYİD EL-HÂC”	**ربه الغفور خدمي عصفيادن السيّد الحاج**
“İBRÂHÎM KULUNUN RÛHÎÇÜN EL-FÂTİHA”	**ابراهيم قلنن روحيجون الفاتحة**
“SENE 1296 (ö. 1879) 17 FÎ RECEB”	**سنة 1296 17 في رجب**

2.18. ÂRİF PAŞA’NIN ANNESİ ŞERÎFE AYŞE SIDDIKA HANIM (Ö. 1314/1897)

Hazirede 342 numarada[77] kayıtlı beş satırlık mezar taşının ilk iki satırında yer alan Ahzab Sûresi 56. ayeti dışındaki üç satır Osmanlıca olup Sülüs hattıyla yazılmıştır. Bu mezar taşını, Mehmed Çelebi Türbesinde açık bulunan sandukanın üstünü kapatmak için kullanılmışlar. Mezar sahibi hakkında bilgiye ulaşamadık.

[74] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 80.
[75] Âl-i İmrân, 3/185.
[76] Bu şiirin Hz. Hüseyin’e (r.a.) ait olduğu söylense de aidiyeti hususunda kesin bir delile ulaşamadık.
[77] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 342.

“İNNALLÂHE VE MELÂİKETEHÛ YUSALLÛNE ALE’N-NEBÎ”	﴿إِنَّ اللهَ وَمَلٰئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾
“YÂ EYYÜHELLEZÎNE ÂMENÛ SALLÛ ALEYHİ VE SELLİMÛ TESLÎMÂ”	يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾[78]
“MÂBEYN-İ HÜMÂYÛN MÜLÛKÂNE VE MIZIKA-İ ŞÂHÂNE TABÎBİ FERİK VE”	**مابين همايون ملوكانه ومزقاء شهانه طبيبي فريك و**
“SAÂDETLÜ ÂRİF PAŞA HAZRETLERİ’NİN VÂLİDELERİ ŞERÎFE AYŞE”	**سعدتلو عارف باشا حضرتلرينن والدهلري شريفة عائشة**
“SIDDIKA HÂNIM’IN RÛHUNA EL-FÂTİHA SENE 1314 (ö. 1897) FÎ 25 RAMAZAN”	**صِدّيقة حانمن روحنا الفاتحة سنة 1314 في 25 رمضان**

2.19. ÜZERİNDE İSİM VE TARİH OLMAYAN BİR TAŞ

Hazirede 175/1 numarada[79] yer alan bu mezar taşında isim ve tarih yer almamaktadır. Kelime-i tevhid ile başlayan altı satırlık mezar taşı Sülüs hattıyla yazılmış olup, üzerinde dua niyetiyle Bakara Sûresi 201. ayeti ile Kehf Sûresi 10. ayeti yer almaktadır. Hazirede yüzyıllar boyu üst üste konulan taşlar nedeniyle, yeri değiştiğinden taşın kime ait olduğu tespit edilememiştir.

“LÂ İLÂHE İLLALLÂH MUHAMMEDÜN RASÛLULLÂH”	**لا اله إلا الله محمد رسول الله**
“RABBENÂ ÂTİNÂ Fİ’D-DÜNYÂ HASENETEN”	**﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً**
“VE Fİ’L-ÂHİRATİ HASENETEN”	**وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً**
“VE KİNÂ AZÂBE’N-NÂR”	**وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾**[80]
“RABBENÂ ÂTİNÂ MİN LEDUNKE RAHMETEN”	**﴿رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً**
“VE HEYYİ LENÂ MİN EMRİNÂ RAŞEDÂ”	**وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا﴾**[81]

[78] Ahzab, 33/56.
[79] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 175/1.
[80] Bakara, 2/201.
[81] Kehf, 18/10.

2.20. CEZAYİRLİ MAHMUD PAŞA'NIN ANNESİ ZELİHA HANIM (Ö. 1326/1908)

Hazirede 116/1 numarada[82] yer alan mezar taşı dört satırdan oluşmakta olup, tamamı Arapça talik hattıyla yazılmıştır. İlk üç satırda mezar sahibinin adı, son satırda ise vefat tarihi yer almaktadır. Ancak mezar sahibi hakkında bir bilgiye ulaşamadık.

"HÂZÂ KABRÜ'L-MERHÛME"	هذا قبر المرحوم
"ZELÎHA VÂLİDETU MAHMÛD"	زليخة والدة محمود
"PAŞA EL-CEZÂYİRLİ"	باشا الجزائرلي
"SENE 1326 (1908) FÎ 10 ZİLKÂDE"	سنة 1326 في 10 ذي القعدة

SONUÇ

Bu çalışmada Eyüpsultan haziresindeki ilk mezar taşlarının âlimlere ait olduğu ve Arapça yazılan bilgilerin taşın üzerinde sade olarak işlendiği, süsleme ve şiire yer verilmediği görülmüştür. Zamanla mezar taşlarında Arapçanın, daha çok dua mahiyetindeki cümlelerin ve ayetlerin yazımında kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tür mezar taşlarının 15. yüzyılın aksine, Arapça yazılma sebeplerinin mezar sahibi hakkında bilgi vermek olmadığı öne çıkmaktadır. İncelediğimiz hazire örneğinde Arapça mezar taşları yoğunluğunun Osmanlı döneminde ilk yüzyıllara ait olduğu, özellikle 15. yüzyıldaki mezar taşlarının sadece Arapça yazıldığı görülmektedir.

Yüzyıllara göre ise şöyle bir sonuca varılmıştır: 15. yüzyıldan altı, 16. yüzyıldan yedi, 18. yüzyıldan bir, 19. yüzyıldan beş, 20. yüzyıldan da bir Arapça yazılmış mezar taşı hazirede yer almaktadır. Mezar taşlarının yazı türüne bakıldığında ise 16 taşın Sülüs, 3 taşın Talik ve 1 taşın da Celî Sülüs ile yazıldığı fark edilir. Bu yazı türlerinden Sülüs'ün 15. yüzyıldan 19. yüzyıl başına kadar yoğun, 19. yüzyıl sonunda da tekrar kullanıldığı, Talik yazısının ise 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında kullanıldığı görülmektedir.

[82] Arslan Sözüdoğru, *a.g.p.*, No: 116/1.

Bu tür çalışmaların genişleyerek belki zamanla İstanbul mezar taşlarını içine alacak şekilde düşünülürse İstanbul'daki tarihî mezar taşları hakkında daha kesin veriler elde edilebilir. Daha sonraki aşamalarda Türkiye geneli için şehir şehir bu tarz ilmî çalışmalar yapılabilir. Böylelikle tarihî miras olarak intikal etmiş olan mezar taşlarının ilmî çalışmalara ışık tutması sağlanabilir ve onlara daha iyi sahip çıkılabilir.

KAYNAKÇA

Açıkgözoğlu, Ahmet Sacit, "Mezar Taşı Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2009, c. 7, sy. 14, ss. 297-314.

Arslan Sözüdoğru, Hatice, "Ebû Eyyûb el-Ensârî Haziresinde Medfun Mevlânâ Muslihuddîn (ö. 894/1489) Hakkında Bazı Mülahazalar", *İslami Araştırmalar Dergisi*, 2020, c. 31, sayı:2, ss. 315-24.

Arslan Sözüdoğru, Hatice, "Eyüp Sultan Türbesi A Haziresi Şahideleri", *Tarihi, Edebi ve Kültürel Açıdan Osmanlı Mezar Taşları*, İstanbul 2020, ss. 59-90.

Arslan Sözüdoğru, Hatice, "Eyüp Sultan Haziresinde Bulunan Meşâhir-i Rical ve Müderrisler" Projesi, EYSAM, İstanbul 2018 (Basılmamış Proje).

Ayanoğlu, Fâzıl İsmail, "Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitabeleri", *Vakıflar Dergisi*, 1958, sy. 4, ss. 193-208.

Aydın, Ahmet, *Mehmet b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesinin Metin ve Tahlili (İlk On Beş Fasıl)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi SBE, 2016.

Aydın, Cengiz, "Ali Kuşçu", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1989, c. 2, ss. 408-410.

Baltacı, Cahid, "Hamîdüddin Efendi, Efdalzâde", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1997, c.15, ss.476-477.

Baltacı, Cahid, *XV. ve XVI. Yüzyılda Osmanlı Medreseleri*, c. 1-2, İFAV Yayınları, İstanbul 2005.

Bektaşoğlu, Mustafa, *Anadolu'da Türk İslâm Sanatı*, DİB Yayınları, Ankara 2009.

Bozkurt, Nebi, "Mezarlık", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 2004, c. 29, ss. 519-522.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 1-3, Meral Yay., İstanbul 1972.

Çal, Halit, "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu: Tebliğler, 28-30 Mayıs 1999*, Eyüpsultan Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2000, ss. 206-225.

Çal, Halit, "Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, 2007, sayı: 30, ss. 295-383.

Çayırdağ, Mehmet, "Kayseri'de Selçuklu ve Beylikler Dönemine Ait Bazı Kitâbe ve Mezartaşları", *İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1984, sayı: 34, ss. 495-532.

Demirci, Kürşat, "Kabir", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 2001, c. 24, ss. 33-35.

Doğanay, Aziz, "Mezarından Çıkarılıp Kaçırılan Gurbetteki Şehzâde'nin Unutulan Türbesi: Acem Şahı Abbas'ın Yeğeni Haydar Mirza'nın Eyüp'teki Türbesi", *XX. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (02-05 Kasım 2016)*, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sakarya 2017, ss. 159-177.

Ergun, Sadettin Nüzhet, *Mezar Kitabeleri (İstanbul'da Medfun Olanlar),* Remzi Kitaphanesi, İstanbul 1932.

Eyice, Semavi, "Eyüp Sultan Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1989, c. 12, ss. 9-12.

Eyyûbî, Abdullah b. Salih, *Risaletu fi Hakkı Hazret-i Ebî Eyyûb el-Ensârî Radiye Allahu Teâla Anhu*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Öğüt Bölümü, nr: 67, 114a-146a.

Gülgen, Hicabi, "XV. Yüzyıl Mezar Taşları Bağlamında Hocazâde'nin Mezar Taşı", *Uluslararası Hocazâde Sempozyumu Bildirileri (22-24 Ekim 2010)*, Bursa BB. Yayınları, Bursa, 2011, ss. 129-138.

Koç, Aylin, "Sinan Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 2009, c. 37, ss. 229-231.

Kurtişoğlu, Gülay Apa, "Sadelikten Gösterişe Edirne Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Dergisi,* 2018, c. 8, sayı: 16, ss. 32-56.

Özcan, Ali Rıza, *İstanbul'un 100 Mezar Taşı*, İstanbul BB Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Pala, Gülşah, *İstanbul Osmanlı Mezar Taşlarında Mimari Öğeler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2019.

Perçem, Ersan, "Fatih Devri Mezar Taşlarında Tezyinât Analizi", *I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi*, 19-21 Ekim 2018, Aydın 2018, ss. 465-493.

Samsakçı, Mehmet, *Türk Mezar Taşı Edebiyatı*, Kitapevi Yay., 2. bsk., İstanbul 2017.

eş-Şeyh, Ra'fet Ganimi, "Şeyhülbeled", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 2010, c. 39, ss. 89-90.

Uğur, Yunus - Kançal, Nicole - Ertuğrul, Alidost, "Sessizler Diyarına Giriş", *İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri Fatih*, İstanbul BB-ŞAM Proje, İstanbul 2019.

Yalçın, Hülya, "Eyüpsultan ve Mezarlıklarına Genel Bir Bakış", *Tarihi, Edebi ve Kültürel Açıdan Osmanlı Mezar Taşları*, DBY Yay., İstanbul 2020, ss. 19-59.

Yazıcıoğlu, Mustafa Said, "Hızır Bey (ö. 863/1459)", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* İstanbul 1989, c.17, ss. 413-415.